

candidate's thesis. – Zhytomyr, 2008, – 20 s.

11. Batyshev S.Ya. E'nciklopediya professional'nogo obrazovaniya: Professional'naya kompetentnost': E'nciklopediya professional'nogo obrazovaniya. – Moscow, 1999, –Volume 2, – 488 p. Retrieved from <http://www.anovikov.ru/dict/epo.pdf>

12. Svitailo S.V. Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzyky u protsesi dryhentsko-khorovoi pidhotovky: Extended abstract of candidate's thesis. – Kyiv, 2012, –20 s.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Pukhal's'kyi Taras Dmytrovych – assistant Professor of Musical Art of Kamyanets'-Podil's'kyi

National University named after Ivan Ogienko.

Circle of scientific interests: conducting-choral training of future teachers of music in high school.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Пухальський Тарас Дмитрович – асистент кафедри музичного мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Наукові інтереси: диригентсько-хорова підготовка майбутніх учителів музики у вищій школі.

УДК: 378.016:63"19/20"(093)

ТКАЧЕНКО Ольга Василівна –

асистент кафедри інформаційних систем і технологій Білоцерківського національного аграрного університету.
e-mail: oliatkachenko@yandex.ru

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА АГРОНОМІВ-ДОСЛІДНИКІВ (XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Реалізація стратегічних напрямів розвитку української державності, становленню ринкових відносин, новим міжнародним господарським зв'язкам та входженню в процеси розвитку світової науки, культури і техніки вимагають високого рівня підготовки фахівців різного напрямку підготовки, в тому числі й аграрного профілю. Це потребує пошуку нетрадиційних підходів до організації навчання й виховання майбутніх спеціалістів. Особливе значення у зв'язку з цим набуває врахування досвіду розвитку і реформування аграрної освіти, що є винятково актуальним завданням у світлі перспектив інтеграції України в загальноєвропейський освітній простір.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історію розвитку та становлення аграрної (сільськогосподарської) освіти досліджували М.П.Боровський, М.І.Вавилов, Б.Д.Греков, В.В.Калініченко, І.І.Мешерський, П.П.Панченко, В.А.Марчук, Д.В.Рибченко, П.В.Чалий та ін. Історико-педагогічний аспект професійної підготовки фахівців аграрного (сільськогосподарського) профілю висвітлено в роботах Т.Д.Іщенко, В.Т.Лозовецької, аграрної (сільськогосподарської) освіти України протягом XX століття – початок XXI століття П.Г.Лузана, В.Л.Мозгового, В.І.Свистун та ін. Дослідження наукових праць названих вище науковців

зорієнтував нас на проведення ретроспективного аналізу професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників у XX на початку XXI століття, що і є **метою нашої статті.**

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи ретроспективу сільськогосподарської освіти, варто звернути увагу на дослідження П.П.Панченко [4], В.В.Мацкевич [6], І.М.Щоголів [3], І.Д.Примак [1]. Зокрема П.П.Панченко, вивчаючи діяльність учених-агрономів виокремлює просвітительську діяльність О.Г.Дояренка, зазначаючи, що «...у 1902–1903 рр. Олексій Григорович займався хронікою земської агрономічної діяльності, висвітлював роботу агрономічних з'їздів, і, використовуючи авторитет річних зборів членів Товариства взаємодопомоги агрономів, у 1903 році організував курси перепідготовки агрономів, які діяли упродовж чотирьох років і налічували до 150 слухачів» [25, с. 202]. Педагогічними здобутками О.Г.Дояренка автор вважає також відкриття Вищих жіночих (Голіцинських) сільськогосподарських курсів, де він читав «Вступ до агрономії», а в старших групах – «Загальне землеробство».

Проте слід зазначити, що у «Відомостях Сельського Хозяйства и Промышленности» за 1903 рік у статті «К вопросу о начальном сельскохозяйственном образовании» різко критикується підхід щодо викладання предметів у

нижчих сільськогосподарських школах. У статті зазначено, що «...система сільськогосподарської освіти повинна бути побудована таким чином щоб учителі та керівники цієї галузі мали спеціальну, науково-агрономічну освіту, а також були ознайомлені з практикою сільського господарства» [2, с. 25]. Упродовж певного періоду це питання не втратило актуальності й у циркулярі від 7 березня 1904 року «Вопрос о начальном сельскохозйственном образовании» зазначено: «Справі розповсюдження серед селян сільськогосподарських знань і створення спеціалізованих сільськогосподарських шкіл ми надаємо не належну увагу» [2, с. 188]. Продовжуючи дослідження аграрної історії України, П.П.Панченко констатує: «Згідно з Положенням про сільськогосподарську освіту від 26 травня 1904 року навчальні заклади мали триступеневу підготовку спеціалістів для села і поділялися на загальні, які відкривалися для навчання сільському господарству взагалі та спеціальні, що мали за мету навчання окремим галузям сільськогосподарського виробництва» [4, с. 85]. Щодо дослідження діяльності сільськогосподарських шкіл на території України, П.П.Панченко звертає також увагу на той факт, що «Сільськогосподарські навчальні заклади не тільки готували спеціалістів для села, а й стали осередками організації показових заходів для населення.

При Білокриницькій казенній сільськогосподарській школі Волинської губернії 1907 року було закладено дослідно-показовий хмільник і при ньому хмелесушарку, на яких проводилися різноманітні досліди» [4, с. 88].

В організації сільськогосподарської освіти значну увагу приділено використанню передових наукових знань із агрономії, землевпорядкування, селекції рослин.

Аналізуючи історичні етапи розвитку агрономічної науки на початку ХХ століття, В.В.Мацкевич зазначає, що «У дореволюційній Росії (1913 р.) нараховувалося 4,6 тис. агрономів із повною вищою освітою» [6, с. 97]. Проте, враховуючи географічні особливості держави ця цифра була незначною для існуючої системи сільськогосподарського виробництва.

Узагальнюючи аналіз професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників на дореволюційному етапі розвитку та становлення сільськогосподарської освіти, зазначимо, що система сільськогосподарської освіти зробила значний крок до професійно-педагогічного удосконалення наукових та учительських кадрів. Проте події 1917 року (жовтневий більшовицький переворот) суттєво вплинули на сільськогосподарське виробництво та безпосередньо на агрономічну освіту. Ґрунтовна науково-дослідницька та професійно-педагогічна робота в цьому напрямі у спеціалізованих вишах

розпочнеться після 1920 року.

Проте слід зазначити, що Рада народних комісарів мала досить амбітні плани щодо науково-практичного розвитку сільського господарства. У «Матеріалах до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії» зазначається, що «1922 року сільськогосподарський відділ при Київському Політехнічному Інституті перетворений у самостійний Сільсько-Господарський Інститут» [3, с. 49]. Однак розквіт професійної та професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників припадає на період організації Всеукраїнської Академії Сільськогосподарських Наук. Ця наукова установа окреслила перспективи розвитку сільськогосподарської освіти і виробництва, вибудувавши її чітку систему, а саме:

– Дворічна сільськогосподарська профшкола, збудована на агрономізованій семилітній трудшколі – дає контингент 17-літніх слухачів для технікумів. А той, хто йде з агропрофшколи до технікуму стає селянином-активістом, зразковим хліборобом, колективістом;

– Трирічний технікум випускає на 20-му році життя агронома-спеціаліста (техніка), керівника окремою ділянкою сільського господарства. Технікум дає контингент слухачів для 4-х річного сільськогосподарського інституту і звідти виходить (на 24-му році життя) агроном-організатор;

– Інститут дає основний кадровий склад слухачів для сільськогосподарської академії, яка через чотири роки випускає робітників для інститутів і технікумів, для державних земельних органів і цукрової промисловості, для науково-дослідних кафедр, переважно професорів-економістів, професорів-педагогів і вчених дослідників для всіх галузей сільськогосподарської науки [3, с. 11].

Обґрунтовуючи актуальність відкриття сільськогосподарської Академії в м. Києві, І.М.Щоголів наголошував на тому, що «Сільсько-Господарська Академія має стати науково-дослідною установою, одірваною від виробництва, – що студентство її повинно бути позбавлене позашкільної, громадської й агрикультурної праці, а професура методологічної роботи» [3, с. 23]. Надалі автор робить припущення щодо професійно-педагогічної підготовки фахівців сільськогосподарського профілю, а саме: «...таке розвантаження студентів суттєво звільнить їх від зайвої метушні й сприятиме зосередженню уваги на академічній праці й підготовці їх до майбутньої педагогічної діяльності. Для цього треба буде після обрання здатної до педагогічної діяльності групи студентів забронювати їх за певними дисциплінами: для докладного їх вивчення» [3, с. 23]. Щодо дисциплін, які мають

викладатися в Академії, то науковець зазначає, що «...усі вони розподіляються по факультетах, або відділах, об'єднуючись у споріднені цикли з ухилом перетворюючись згодом у самостійні інститути при них. З таких факультетів, чи відділів треба мати: хліборобський, зоотехнічний, меліоративний, садівничий, кооперативний, педагогічний, лісовий, економічно-організаторський» [3, с. 26].

Привабливим для нашого дослідження є посилення на педагогічний факультет як перспективний напрям розвитку сільськогосподарської освіти радянської України. Відкриття педагогічного факультету у Всеукраїнській Сільсько-Господарській Академії мало на меті реалізацію цільової установки пов'язаної з організацією наукової роботи у своїх стінах. Проте в контексті цього питання розглядалася не тільки науково-дослідна робота, а й педагогічна, а саме: «...робота навчительського персоналу старшого й молодшого, щоб останній мав змогу заступити першого і в самій Академії, і в інших сільськогосподарських школах» [3, с. 26]. Таким чином, запропонований підхід професійного відбору фахівців сільськогосподарського профілю до педагогічної діяльності підтверджує актуальність цього питання для практичного та наукового розвитку сільськогосподарської галузі.

У контексті реалізації просвітницьких завдань Академії заслуговує на увагу позиція професора В.П.Устьянцева. Науковець акцентує увагу на тому, що «Нарешті крім утворення армії кваліфікованих агрономів, завданнями Академії повинно бути й безпосереднє ознайомлення селянства з науковими досягненнями в галузі сільського господарства та взагалі з правильною постановкою всіх галузей сільськогосподарської промисловості» [3, с. 42]. У своїх проєктах ці плани науковець пов'язував із діяльністю самостійного «відділу пристосування», який повинен організувати курси, читання окремих лекцій, видавати популярну літературу, організувати музеї, виставки.

Завершуючи аналіз матеріалів щодо організації Всеукраїнської Сільсько-Господарської Академії, нами було встановлено, що професійно-педагогічній підготовці фахівців сільськогосподарського профілю, у тому числі й агрономів, приділялася належна увага. Так, у «Пояснювальній записці до планів, проєктів та будівельної програми Академії», поданої до Народного комісаріату Освіти У.С.Р.Р. 1 лютого 1926 року наведено план структури Академії, до якої входять Інститути: «1) основних наук; 2) всесвітньої, всесоюзної та української геології та ґрунтознавства; 3) хліборобства; 4) інтенсивних культур; 5) скотарства; 6) ветеринарії; 7) лісовий; 8) індустріалізації сільського господарства; 9) сільсько-

господарських технологій; 10) хімії; 11) землевпорядкування; 12) меліорації; 13) сільсько-господарської метрології та геофізики; 14) Інститут агропропаганди (педагогічний)» [3, с. 110].

У період Другої світової війни сільськогосподарська освіта так, як і сільськогосподарське виробництво, характеризується низьким рівнем розвитку. Переважна більшість сільськогосподарських підприємств була окупована фашистськими загарбниками в перші місяці війни. Відродження почалося лише після звільнення території СРСР від фашистських загарбників.

Аналізуючи стан аграрного виробництва на Україні в післявоєнний період, В.В.Панченко зазначає, що «Проблема забезпечення трудовими ресурсами колгоспно-радгоспного виробництва в 1946-1950 рр., залишалася нерозв'язаною, особливо в частині підготовки галузевих спеціалістів та кадрів масових професій» [4, с. 227]. Проте на початку 50-х років посилилася увага до підготовки кваліфікованих кадрів для сільського господарства, а саме: «Весною 1951 року в Україні було реорганізовано школи для підготовки голів колгоспів із трирічним терміном навчання і протягом 9-ти місяців з 1952 року на посади директорів, головних інженерів, головних агрономів МТС направлено 374 спеціалісти з вищою і середньою спеціальною освітою» [4, с. 235].

Характеризуючи сільськогосподарську освіту другої половини ХХ століття, В.К.Месяц у «Сільськогосподарському енциклопедичному словнику» констатує, що «1986 року в СРСР функціонувало 106 сільськогосподарських вишів та 16 їх філій; 9 сільськогосподарських факультетів у 5 університетах; 680 сільськогосподарських технікумів; підготовлено 84 тис. спеціалістів вищої кваліфікації та 212,4 тис. Середньої» [7, с. 344].

Вказана статистика логічно порушує питання професійно-педагогічної підготовки фахівців агрономічного профілю, які повинні організувати та реалізувати професійне навчання. Аналізуючи науково-практичні матеріали щодо організації професійно-педагогічної підготовки агрономів ми звернули увагу на роботу А.А.Гуменюка, присвячену навчально-методичному обґрунтуванню практичного навчання спеціальності 3102 «Агрономія» для слухачів педагогічних факультетів сільськогосподарських вишів. У розділі щодо професійно-педагогічної підготовки майстрів виробничого навчання з агрономії зазначено: «Головними складовими підготовки агронома є агрономічні, технічні, технологічні, педагогічні, психологічні знання, уміння й навички, які майбутні фахівці повинні навчитися застосовувати у процесі організації виробничого, теоретичного навчання, вирішення педагогічних

завдань» [5, с. 40]. У навчально-методичному виданні наголошується на значущості урахування особливостей професійної діяльності викладача виробничого навчання з агрономії та необхідності забезпечити адекватну до вказаних особливостей професійну підготовку.

Узагальнюючи практичні основи професійно-педагогічної підготовки майстрів виробничого навчання з агрономії, А.А.Гуменюк акцентує увагу на відповідній методиці, зазначаючи, що «Методика виробничого навчання з агрономії є складовою частиною загальної методики підготовки агрономів та досліджує закономірності використання загальних педагогічних положень, розробляє ефективну систему практичної підготовки майбутніх фахівців агрономічного профілю й опанування нею можливе лише за умови достатньої агрономічної, педагогічної, психологічної, теоретичної і практичної підготовки» [5, с. 41].

Беззаперечним питанням у контексті реалізації таких перспектив постала проблема передачі галузевих сільськогосподарських знань, створення системи професійно-педагогічної підготовки фахівців сільськогосподарської галузі.

Сучасна підготовка агрономів-дослідників в Україні реалізується у межах магістерської програми на базі аграрних ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Аналіз ОПП та ОКР напрямку підготовки «Агрономія» свідчить, що студенти, навчаючись за освітньо-кваліфікаційною програмою 6.130100 «Бакалавр» присвоюється кваліфікація «Технолог з агрономії», за освітньо-професійною програмою 7.130102 «Спеціаліст» – «Агроном», за освітньо-професійною програмою 8.130102 «Магістр» – «Агроном-дослідник» [1, с. 276].

Обґрунтовуючи основи агрономічної професії, І.Д.Примак констатує, що «Підготовка агрономів за ОКР «Магістр», «Спеціаліст» здійснюється у вищих аграрних навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, за результатами якої фахівців отримують всебічну й глибоку теоретичну підготовку на сучасному рівні розвитку агрономічної науки» [1, с. 276]. Надалі автор наводить перспективи професійної реалізації фахівців за вказаними рівнями, зазначаючи, що «Вони здатні після набуття необхідного практичного досвіду вирішувати всі агрономічні завдання сільськогосподарського виробництва, бути науково-педагогічними працівниками ВНЗ I-II рівнів акредитації, а також займатися науково-дослідною діяльністю» [1, с. 276].

Щодо професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників на досліджуваному етапі зазначимо, що в системі ступеневої аграрної освіти останнім часом практикується два варіанти: перший – проведення курсової перепідготовки на базі факультету підвищення

кваліфікації працівників при аграрному ВНЗ; другий – отримання другої (педагогічної) освіти, враховуючи галузеву відповідність (педагогічний факультет Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ).

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, узагальнюючи результати ретроспективного аналізу професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників, можемо зробити такі висновки: сільськогосподарська освіта у своєму історичному розвитку як в реалізації наукового, так і практичного аспектів, ініціювала запровадження системи професійно-педагогічної підготовки фахівців агрономічного профілю; дослідження системи вищої сільськогосподарської освіти дозволило встановити факт запровадження галузевої педагогічної освіти для підготовки фахівців-педагогів сільськогосподарського профілю (агроном-педагог, інженер-педагог та ін.); сучасний стан реалізації програми професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників актуалізує питання теоретичного й методичного забезпечення відповідної роботи в контексті сучасної ступеневої аграрної освіти.

Проведений ретроспективний аналіз професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників орієнтує нас на вивчення сучасного стану означеної наукової проблеми, що буде подальшим предметом нашого дослідження.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Введення до спеціальності: навч. посіб. / за ред. Примака І. Д., Примака О. І. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.
2. В□домостби Сельскаго Хозяйства и Промышленности, 1903г. – К.: Типо-литогр. т-ва „Печатная С. П. Яковлева”, 1904. – 1029 с.
3. Матеріали до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії. – К.: Київ. с-г. ін-т, 1926. – 118 с.
4. Панченко П. П. Аграрна історія України: підруч. [для с.-г. закл. освіти] / Панченко П. П.,
5. Марчук В. А. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К.: Знання, 2000. – 342 с.
6. Пособие по практическому обучению: [По спец. 3102 «Агрономия» и слушателей пед. фак. с.х. вузов / А. А. Гуменюк и др.]. – М.: Агропромиздат, 1991. – 191 с.
7. Сельскохозяйственная энциклопедия. Глав. ред.: В. В. Мацкевич и П. П. Лобанов. Изд. 4-е, переработ. и доп. [Т.] 1. – М.: «Сов. энциклопедия», 1969
8. Сельскохозяйственный энциклопедический словарь / Редкол.: В. К. Месяц (гл. ред.) и др. – М.: Сов. энцикл., 1989. – 655 с.

BIBLIORAFIYA

1. Vvedennya do spetsial'nosti: navch. posib. / za red. Prymaka I. D., Prymak O. I. – Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury, 2009, – 392 s.
2. V□domost6y Sel'skaho Khozyaystva y Promyshlennosty, 1903h. Kyiv: Typo-lytohr. t-va «Pechatnaya S. P. Yakovlyeva», 1904. – 1029 s.
3. Materialy do orhanizatsiyi Vseukrayins'koyi sil's'kohospodars'koyi akademiyi. – Kyiv. s-h. in-t, 1926, – 118 s.
4. Panchenko P. P. Ahrarna istoriya Ukrayiny: pidruch. [dlya s.-h. zakl. osvity] / Panchenko P. P., Marchuk V. A. – 2-he vyd., vypr. i dopovn. – Kyiv: Znannya, 2000, – 342 s.
5. Posobye po praktycheskomu obuchenyyu: [Po spets. 3102 «Ahronomyya» y slushateley ped. fak. s.kh. vuzov / A. A. Humenyuk y dr.]. – Moskva: Ahropromyzzdat, 1991, – 191 s.
6. Sel's'kokhozyaystvennaya entsyklopedyya. Hlav. red.: V. V. Matskevych y P. P. Lobanov. Yzd. 4-e, pererobot. y dop. [T.] 1. – Moskva: «Sov. entsyklopedyya», 1969 – 678 s.

7. Sel's'kokhozyaystvennuy entsyklopedychesky slovar' / Redkol.: V. K. Mesyats (hl. red.) y dr. – Moskva: Sov. entsykl., 1989, – 655 s.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Tkachenko Ol'ga Vasylivna – Assistant Professor of Information Systems and Technologies Department, Bila Tserkva National Agrarian University.

Circle of scientific interests: professional-pedagogical training of future specialists-farmers.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ткаченко Ольга Василівна – асистент кафедри інформаційних систем і технологій Білоцерківського національного аграрного університету.

Наукові інтереси: професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців-аграріїв.